



BİRSAM

BİRLİK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

TÜRKİYE-RUSYA KRİZİ

BİR İTTİFAK GİRİŞİMİNDE SAVRULMA HİKÂYESİ-
GERİ DÖNÜŞÜ VAR MI?

ALİ İHSAN KAHRAMAN

Sınır ihlali yapan Rus Savaş Uçağının düşürülmesinin ardından Rusya Türkiye hattında ortaya çıkan gerginlik bütün dünyanın gündemine oturmuş vaziyettedir. Suriye’de öncelikle iç dinamiklerin arasındaki bir mücadele olarak başlayan ve Arap Baharı olarak adlandırılan sürecin bir zinciri şeklinde görülen Suriye Krizi, zamanla uluslararası ve dahi küresel bir boyut kazandı. Beşinci senesinde olan Suriye krizinin ilk üç senesi, sürecin Arap baharının devamı olarak okunduğu analizlere şahitlik etmişken, özellikle DAESH örgütünün tüm dünyayı tehdit eden bir söylemle Irak ve Suriye içerisindeki dengeleri kökünden değiştirmesiyle, Suriye adeta kurulan yeni dünya düzeninin dengelerinin belirlendiği bir ülke haline gelmiştir. Suriye küresel boyut kazandıkça, konuya müdahil olan uluslararası güçlerin sayısı da, büyüklüğü de artış göstermiştir. Bu sayı arttıkça, Suriye krizinin çözümünde Suriye içi dinamiklerin de önemi azalmış gibi gözükmektedir. Farz-ı muhal, Suriye’nin iç dinamiklerine yönelik sorunlar tamamen çözülsün bile Suriye krizinden doğan kimi uluslararası problemler geri dönülemeyecek hale gelebilir gibi gözükmektedir. Mesela Suriye iç savaşı bitse ve bir sonraki yönetim bir şekilde kurulsun, yeni yönetim Birleşmiş Milletler ve bütün üyeleri tarafından kabul edilse dahi, Suriye krizinden ötürü ortaya çıkan Suriye dışı aktörler arasındaki anlaşmazlıklar ve sıcak-soğuk çatışmalar devam edecek gibi durmaktadırlar. Büyük ihtimalle, Suriye krizinden sonra irili ufaklı bu tip sıcak-soğuk çatışmalar uluslararası arenanın gündemini meşgul etmeye devam edecektir. Mesela, Suriye’nin birkaç parçaya bölündüğü ve birkaç devletin kurulduğu bir senaryoyu düşünelim. Bu senaryo dâhilinde, Suriye’nin kuzeyinde YPG örgütünün önderliğinde bir Kürt devletinin kurulma ihtimali yüksektir. YPG örgütünün bir devlet kurması halinde ise ABD’nin desteğini arkasında alması muhtemeldir. En azından Türkiye tarafından böyle anlaşılacağı kesindir, zira ABD’nin YPG’ye silah desteğinde bulunduğu Türkiye tarafından defalarca dillendirilmiştir. Bununla beraber, Türkiye’nin terör örgütü olarak saymasına rağmen YPG’nin devlet kurmasına ABD’nin desteği, Türkiye-ABD arasında söz konusu yeni Kürt devleti üzerinden soğuk çatışmalar yaşanmasını muhtemel hale getirmektedir. Bunun gibi Suriye Krizine müdahil olmuş bulunan bütün taraflar arasında buna benzer sıcak/soğuk çatışmalar yaşanması Suriye krizinin belki de en önemli ürünü olacaktır. Buna benzer muhtemel soğuk çatışmaların, arasında cereyan etme ihtimali en çok ortaya çıkan iki taraf artık, hiç şüphesiz, Türkiye ile Rusya’dır. Yaşanan uçak krizi sonrası, Putin’in ortaya koyduğu tansiyonu sürekli yükseltici tavır, Rusya Parlamentosunda Türkiye karşıtı seslerin yükselmesi, Rusya’nın Türkiye karşıtı argümanları bir anda sahiplenmeye başlaması Suriye içi dinamiklerin Suriye dışı aktörler arasındaki ilişkileri belirleme gücüne bir örnektir. Putin’in yakın danışmanlarından ve ‘Putin’in Vekilleri’ olarak anılan gruba dahil olan ve 2015 Ocak ayında Uluslararası Antalya Üniversitesi tarafından Uluslararası Bilimsel Gelişim ve İşbirliği Enstitüsü ve Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü işbirliğiyle düzenlenen 3. Türk-Rus Entelektüeller Buluşmasında ‘Türkiye’nin AB’yi değil, Avrasya Birliği’ni seçmesi gerektiğini’¹ vurgulayan Sergey Markov’un bugün verdiği röportajında ‘Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkiler hiçbir zaman eskisine dönemez’ açıklaması da bu tespitin doğru olma ihtimalini güçlendirmektedir. Bu makalede ise, bu ihtimalin iki tarafa da ne kaybettireceğinin analizinden ziyade, bu senaryonun nasıl yönetilebileceği ve Türkiye’nin nasıl bir strateji izleyebileceği tartışılacaktır. Buna göre, Türkiye üç farklı strateji ihtimaline sahiptir: 1. Doğrudan Strateji 2. Dolaylı Strateji 2. Belirsiz Strateji. Makalenin geri kalanında bu stratejilerin içerikleri açıklanacak ve hangisinin tercih edilmesi gerektiği üzerinde durulacaktır.

¹ <http://www.abhaber.com/putinin-sozcusu-sergey-markovturkiye-abye-degil-avrasya-birligine-katilarak-guclenebilir/>

a. DOĞRUDAN STRATEJİ: RUSYA İLE İLİŞKİLERİ ESKİSİNE DÖNDÜRMEYE ÇALIŞMAK

Rusya-Türkiye'nin ilişkilerinin son iki senesi genel itibariyle Batı ile ilişkiler çerçevesinde şekillenmiştir. Rusya ile Batının ilişkileri çeşitli vesileler ile sürekli olarak kötüye giderken, Türkiye'nin Rusya ile ilişkilerinin seyri, Batı ile ilişkilerine bağlı görüntüsü vermiştir. Türkiye'nin Batı ile olan ilişkileri kötüye doğru gittiği dönemlerde Türkiye-Rusya hattının güçlenmesi aynı dönemlere denk gelmiş ve bu iki olgu arasında bir sebep-sonuç ilişkisi kurulmaya başlanmıştır. Bir başka ifadeyle, Türkiye Batıdan uzaklaştıkça Rusya'ya doğru kaymıştır. Aynı şekilde, Batıya karşı kendisine bir müttefik arayan Rusya en güçlü aday olarak Türkiye'yi görmüştür. Bu yaklaşma öyle boyutlara varmıştır ki, Türkiye için büyük tarihi bir öneme sahip olan Kırım Rusya tarafından ilhak edildiğinde Türkiye Rusya'ya karşı ciddi bir karşılık vermemiştir. Bu belki Rusya ile arasını bozmak istememesinden, belki de Batı ülkeleri ile arasındaki soğuk rüzgarlara karşı Rusya'yı yanında bir müttefik olarak görmesinden kaynaklanmıştır. Fakat şurası bir gerçektir ki, Kırım da en az Bayır Bucak Türkmenleri kadar Türkiye açısından önemlidir. Dolayısıyla, eğer Türkiye kendi soydaşlarına karşı izlenen sert politikalara aynı sertlikle karşılık vermeyi kendisine bir ilke edinseydi, Kırım'da da aynı tepkiyi vermesi gerekirdi. Fakat Türkiye bunu yapmamıştır. Burada yapılmak istenen şey, Türkiye'nin Rusya'ya karşı izlediği politikanın tutarsız olduğunu iddia etmek değildir. Aksine, sonuçları açısından bakıldığında, iki politika arasında herhangi bir tutarsızlık olmadığı da iddia edilebilir. Zira sonuç itibariyle, gerek Kırım'daki sessizlik gerekse de Bayır Bucaktaki fevriyet Rusya'nın Türkmen boylarının üzerindeki Rusya'nın askeri baskısını azaltan sonuçlar doğurmuştur. Her ne kadar Bayır Bucak konusunda nihai olarak bir yorum yapmak bugün mümkün değilse de, beklentim bu yöndedir. Zira 'hedefe giden yollar farklı olabilir ve zamanın ruhuna göre farklı hareket etmek gerekebilir' minvalinde düşünülürse, Türkiye Kırım'daki soydaşlarının sorunlarını kısa vadede hafifletecek yol ne ise onu takip etmiş; aynı taktiği Bayır Bucakta da yapmıştır. Bunun dışında Kırım ile Bayır Bucaka karşı olan Türkiye'nin tepkisindeki farklılığı illa iki zıt durum olarak okumak da gerekmez. Aksine, Türkiye Rusya ilişkilerinin aslında Kırım'dan beri bir kırılma yaşadığı ve bu kırılmanın kümülatif bir şekilde ilerlediği ve Bayır Bucakta patladığı da iddia edilebilir. Bu perspektiften bakıldığında Kırım ile Bayır Bucak arasında Türkiye'nin dış politikasındaki bir tutarsızlığı değil, aksine bir sürekliliği gösterir. Fakat burada yapılmak istenen, Türkiye'nin dış politikasının soydaşlarına veya mazlumlara sahip çıkmayı kendisine bir ilke olarak benimsemesine karşın, kendi devler çıkarlarını da gözetmeye çalıştığını göstermektir. Bu çıkarlar, kimi zaman Türkiye'nin ses yükseltmesini gerekli kılarken, kimi zamanda ses çıkarmamayı zorunlu hale getirmektedir.

Fakat krizin ilk dönemlerinde, Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan ve hükümet yetkililerinden yapılan birçok açıklama Rusya ile tansiyonun düşürülmesini isteyen niteliğe sahiptir. 'Rusya ile böyle bir krizin yaşanmasını istemeydik, Rus uçağı olduğunu bilseydik farklı davranırdık, Rusya ile ilişkilerimiz bu krizi aşabilecek derinliktedir' şeklindeki açıklamalar Türkiye'nin krizi uzatmadan bitirme niyetinde olduğunu göstermektedir. Bu şu demek olur ki, Türkiye aslında Rusya ile bir soğuk çatışma içerisine girmek istememektedir. Bunun sebebi, Türkiye her ne kadar bölgesel liderlik konusunda Batı ile olan ilişkilerini güçlendirmek istese de, şunun da farkındadır ki Asya dünyası ile de bağıni koparmamak zorundadır. Türkiye'nin belki de karşı karşıya olduğu en büyük makro-siyasi sorun, mahiyeti belli olmayan ve sürekli yıkılıp yerine yenisinin inşa edildiği bir 'yeni dünya düzenindeki' konumunu belirleyebilmektir. Soğuk Savaş

yapısının tekrar hakim olacağı bir düzende, 1950’li yıllardaki gibi iki blok arasında bir tercih yapan pozisyonda kalma tehlikesi Türkiye’nin en büyük problemi ve dilemması olacaktır. Bununla birlikte, çok kutuplu bir yapı içerisinde tarafların kimler olacağı ve nasıl şekillendikleri temel sorun olacaktır. Dolayısıyla aslında Türkiye’nin önündeki temel sorunun ne olduğu konusu da çok fazla belli değilken, dış politika çevresindeki temelden bir değişiklik Türkiye’nin pek çıkarına gibi gözükmemektedir. Dolayısıyla, karşısındaki temel makro-siyasi sorunu belli olmayan bir Türkiye’nin Rusya ile yaşayacağı mikro-siyasi problemler istenmez. Bundan dolayı, Türkiye Rusya ile bu sıkıntıları aşmanın yollarını aramayı tercih edebilir. Bu da, ancak karşılıklı görüşmeler, tansiyonu düşürecek açıklamalar ve üçüncü tarafların araya girmesi yolu ile olacaktır.

Bununla beraber, tansiyonun düşüp düşmemesi sadece Türkiye’nin çabalarına da bağlı değildir. Aksine Rusya’nın tavrı da burada çok önemlidir ki Rusya pek de tansiyonun düşmesini istemiyor gibi gözükmemektedir. Rusya’nın tavrını sertleştirme ihtimali ve Türkiye’nin yumuşayan tavrına karşılık vermemesi, sorunun daha derinleşmesine ve doğrudan strateji şikkının işlememesine neden olabilir. Ek olarak, Rusya’nın bugüne kadar olan tutumu doğrudan strateji şikkının pek fazla işlemeyeceği ihtimalini artırmaktadır. Bir yandan, Türkiye’ye karşı askeri şikkı düşünmediklerini söylerken, öbür taraftan Türkiye’nin bu ‘düşmanca’ tavrının karşılıksız kalmayacağını ifade eden Putin, doğrudan stratejinin uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Markov’un açıklaması ile de birleştirilince, Rusya’nın Türkiye ile köprüleri atma noktasına kadar geldiğini düşünmenin haklı tarafları bulunmaktadır. Kendisine karşı askeri bir hamleyi asla kabullenemeyecek olan Rusya’nın askeri uçağını düşürmek Rusya’nın karizmasını çizmek demektir. Savaşçı ve kendisini ‘ayı’ gibi sert ve istediğini yapma potansiyeline sahip bir hayvan ile sembolleştiren bir devletin, kendisine karşı askeri bir hamleyi sineye çekme ihtimali çok zayıftır. Elinden geldiği kadar konunun gidişatını, bunun bedelini Türkiye’ye ödettirdiğine dair bir düşünceyi gerek kendi halkına karşı gerek uluslararası arenadaki muhtemel düşmanlarına karşı savunabileceği bir noktaya çekmek isteyecektir. Buna karşın, kendi duruşundan asla ödün vermeme gibi bir reflekse sahip olan bir Türkiye’nin de Rusya’ya karşı doğrudan strateji uygulama girişimleri kendi kendine sonuçlanacaktır. Öbür taraftan, Rusya ile bir hata yaptığını ve bedelini ödemeye hazır olduğu tarzında bir politika güderseniz, tabiri caizse, Rusya gibi kendini ayı ile özdeşleştiren bir devlete elinizi verirsiniz kolunuzu kurtaramazsınız. Türkiye’nin Rusya’ya yaptığı söylem düzeyindeki tansiyonu düşürme yönündeki çağrılar tamamen Türkiye’nin doğrudan stratejiyi uygulamanın önündeki yolu açma girişimidir. Fakat bunun başarılı olup olmayacağı önümüzdeki yıllarda belli olacaktır. Bu da sadece Türkiye’ye bağlı bir konu değildir, Rusya’nın da bu konuda istekli olması gerekmektedir. Doğrudan strateji sonucunda, Türkiye-Rusya ilişkilerinin akıbeti Rusya’nın isteğine bağlı olacağından, Rusya’nın isteğinden bağımsız bir şekilde Türkiye-Rusya ilişkilerini uçağın vurulmasından önceki konumuna taşımının yolu ise bir sonraki bölümde açıklanacak olan Dolaylı Stratejidir.

b. DOLAYLI STRATEJİ: DOĞACAK ZARARLARI TELAFİYE ÇALIŞMAK

Dolaylı olmanın baş şartı, ‘hedef’ ile doğrudan irtibat kurmadan, ‘hedefi’ istenen sonuca doğru yönlendirebilmektir. Bu ise, ancak, ‘hedefin’ istenen sonuca nasıl ulaşacağına dair yapılacak doğru tespitler ile mümkündür. Bu kısımda ana soru şudur: Rusya ile ilişkilerin uçak krizi öncesine döndürülmesi amaçlandığı varsayımına devam ederken, Rusya’yı Türkiye ile olan irtibatını normalleştirmeye ikna edecek yollar nelerdir?

Bunun iki yolu vardır:

1. Rusya için Türkiye'nin vazgeçilmezliğini göstermek
2. Rusya için vazgeçilmez olan müttefikler ile doğru zeminlerde işbirliği mekanizmaları kurmak

Birinci yolun denenmesi ile doğrudan stratejinin uygulanması arasında aslında küçük bir nüans vardır. Doğrudan stratejinin uygulanması sonucunda Türkiye'nin gayretlerinin karşılık bulup bulmaması Rusya'nın doğrudan Türkiye'ye karşı tavırlarına göre belli olacakken, dolaylı stratejinin birinci şıkkı sonucunda Rusya'nın tavırlarına olan bağımlılık son bulmaktadır. Zira Türkiye Rusya'nın tavırlarına karşı doğrudan bir cevap vermek durumunda kalmayacaktır. Örnek olarak, Türkiye'nin Rusya gazına alternatif bulma gayreti bu durumun bir ürünüdür. Türkiye-Katar arasındaki imzalanan mutabakat sonrasında, Türkiye ile üst düzeyde ikili görüşmeyi reddeden Rusya'nın Dış İşleri Bakanı Sergey Lavrov'un Türkiye Dış İşleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ile Belgrad'da görüşmeyi kabul etmiş olması, birinci şıkkın uygulanmasının başarılı bir sonucu olarak düşünülebilir. Fakat mutabakat ile görüşme arasında doğrudan bir nedensellik ilişkisi kurmak çok doğru da olmayabilir. Daha doğrusu mutabakat sonrasındaki başka gelişmelerle de farklı nedensellik ilişkisi kurulabilir. Mesela, mutabakat sonrasında Türk Akımı görüşmelerinin durması, Türkiye'nin birinci şıkkı uygulamasına karşılık Rusya tarafından çekilmiş bir rest olarak da düşünülebilir. Özellikle, Türkiye'nin Rusya'yı ikame etmeye çalışmasının Rusya tarafından bir rest olarak görülmesi ve reste karşı rest çekme ihtimali, kanaatimce, daha büyüktür. Dolayısıyla, birinci şıkkın sonucunun net olarak tahmin edilebilmesi oldukça zordur. Fakat bu iki örnek de, Türkiye'nin Rusya için kendisinin vazgeçilmez olduğunu göstermeye çalışmasının bir ürünüdür.

İkinci yolun denenmesi ise, Rusya ile ulaşılması istenen sonuç açısından daha doğru bir sonuç olarak düşünülebilir. Mesela Rusya'nın Ortadoğu haricinde dünyanın bir başka bölgesinde kendisine müttefik olarak gördüğü bir ülke ile geliştirilen ve Rusya'nın çıkarlarını gözetken bir ilişki yumağı, Rusya'nın Türkiye'ye karşı olan tavrını gözden geçirmesine sebep olabilir. Rusya'nın dünya üzerindeki müttefiklerine bakıldığında ise, kanaatimce, göze çarpan en önemli iki ülke Çin ve Brezilya'dır. Küresel politika temelinde, özellikle Avrupa-ABD hattına karşı konumlanışları ve dünyanın çok kutuplu bir yapıya bürüneceği argümanının temelini oluşturmaları, bu iki ülke ile Rusya arasındaki ilişkilerin pozitif seyretmesine sebep olmaktadır. Her ne kadar Brezilya ile Rusya arasındaki pozitif ilişki katsayısı, Çin-Rusya arasındaki ilişkilerin katsayısından küçük olsa da, aslında bu durum Türkiye açısından bir avantajdır. Zira Brezilya ile Rusya arasındaki ilişkileri güçlendirecek gelişmelere Türkiye'nin öncülük etme ihtimali daha yüksektir. Halbuki Rusya-Çin arasındaki ilişkilere Türkiye'nin müspet yönde müdahil olma ihtimali oldukça düşüktür. Bunun haricinde, hem Çin'in Suriye'de Esed rejimini desteklemesi hem de Doğu Türkistandaki asimilasyon ve şiddete dayalı politikaları sebebiyle Çin ile Türkiye arasındaki ilişkiler de pek sağlıklı bir zeminde yürümektedir. Dolayısıyla, Türkiye'nin Brezilya ile Çin arasında yapacağı bir tercih de Brezilya üzerinden Rusya ile ilişkilerini uçak krizi öncesine döndürme çabası daha mantıklı ve daha somut olacaktır. Fakat ikinci seçeneğin uygulanmasının en büyük handikabı ise, bu şıkkı hayata geçirmenin daha uzun vadeli olmasıdır. Bir başka ifadeyle, ikinci şıkka göre yürütülecek politikaların sonuçları daha uzun vadede ortaya çıkabilir. Halbuki Türkiye ile Rusya arasındaki

gerginliğin hali hazırdaki derecesi, ilişkilerin normalleştirilmesinin uzun vadeli projeleri bekleyemeyecek düzeyde aciliyet kesbetmesine sebep olabilir.

Doğrudan ve dolaylı stratejilerin ikisi de kendi içerisinde hem müspet hem menfi sonuçlara sebep olabilir. Bu açıdan bakıldığında, hangisinin tercih edilebilir olacağını belirlemek kolay değildir. Üstelik bu iki strateji de Türkiye'nin Rusya ile ilişkilerini uçak krizi öncesine döndürme isteğinde olduğu varsayımı altında geçerlidir. Eğer Türkiye'nin böyle bir amacı yok ise, bir başka ifadeyle, Rusya'nın uçağını düşürmek aslında Türkiye'yi tercih yapmak zorunda bırakan değil, aksine Türkiye'nin hali hazırda zaten yaptığı bir tercihin sonucu ise, bu varsayım geçerliliğini kaybetmektedir. Böyle bir durumda, kanaatimce, üçüncü strateji seçeneği devreye girmektedir: Rusya ile gerilimin artmasına önem vermemek

C. BELİRSİZ STRATEJİ: RUSYA İLE GERİLİMİN ARTMASINA ÖNEM VERMEMEK

Bir önceki bölümde belirttiğim gibi, uçak krizinin Türkiye'nin hali hazırda yapmış olduğu bir tercihin sonucu olma ihtimali de bulunmaktadır. Bunu bilmek, Türkiye'nin dış politika yapıcılarının haricinde iseniz mümkün değildir. Fakat diyelim ki ortada böyle bir durum yok. Yani Türkiye'nin yaptığı herhangi bir tercih söz konusu değil. Dış politika yapıcılarının dışında bunun da bilinme ihtimali olmadığından dolayı, bu bölümde, yapılan bir tercih olduğu varsayımı da göz önüne alınacaktır.

Mevcut bir tercihin olduğu varsayımı altında, öncelikle sorulması gereken soru Türkiye'nin tercih yelpazesinin ne olduğudur. Türkiye neler arasında tercihte bulunmak durumundadır? Bu tercih Rusya ile bir uçak krizini neden ortaya çıkarmıştır? Baştan ifade edeyim, ben uçak krizini birinci varsayım altında incelemeyi tercih etmekteyim. Zira Türkiye'nin hali hazırda bir tercih yapması ancak içeriği belli olmuş bir yeni dünya düzeninde gereklidir. Fakat ortada içeriği belirlenmiş bir yeni dünya düzeni yoktur. Üstelik bu düzenin belki de en belirgin özelliği çok çabuk yıkılabilecek olmasıdır. Zira Soğuk Savaşın sonlanmasından beri, dünya üzerinde sürekli bir yeni düzen tartışması vardır ve bir türlü bu yeni dünya düzeni kurulamamıştır. Dolayısıyla, henüz sınırları belli olmayan bir dünya düzeni hakkında Türkiye'nin tercih yapmış olma ihtimali oldukça zayıftır. Fakat devlet politikalarını sistemin değil, politika yapıcılarının belirleyeceği yönündeki neo-klasik realist iddiayı takip edersek, Türkiye'nin dış politika yapıcılarının dünya düzenini nasıl algıladıklarını bilmediğimizden varsayımdaki bu değişikliği yapmamız zaruridir. Bir başka ifadeyle, Türkiye dış politika yapıcıları, ellerindeki 'herkesin ulaşamayacağı bilgiler ve analizler' ışığında dünyanın yeni düzeninin sınırlarının belirlendiğini düşünmüş ve buna dayanarak bir tercih yapmış olabilirler. Bir sene öncesine kadar, Batı karşısında Rusya ile bir blok görüntüsü veren ve Türk Akımı gibi önemli projelerin altına imza atan Türkiye'nin, bir sene sonra, Rusya ile yaşanan bir uçak krizinin ardından AB ile vize muafiyetlerini kaldırma tarihi olarak Brüksel'deki toplantıda AB ile ilişkilerini normalleştirilmesi, eğer bir tesadüf olarak okunmaz ise, ancak yukarıdaki varsayım değişikliği ile anlamlı hale gelmektedir. Böyle bir nedensellik kurulması da pek doğru olmasa bile, Türkiye'nin önündeki tercih yelpazesini görmek açısından elzemdir.

Soru: Türkiye neyin arasında tercih yapmıştır? Bu sorunun cevabı dünya düzeninin geleceği hakkındaki düşüncelere göre şekillenmektedir. Tek kutuplu dünya modelinin başarısız olduğu ve dünyanın bundan sonraki düzeninin ya çok kutuplu olmak üzere daha önceden bilinmeyen bir düzene bürüneceği ya da çift kutuplu düzene geri dönüşe şahitlik edileceği geniş kabul gören iki şıktır. İster çok kutuplu olsun ister çift kutuplu, mevcut şartlar altında,

Rusya'nın bu kutuplardan bir tanesinin içerisinde başat rol üstleneceği kesin olarak görülebilir. Bu kutuplaşmanın Suriye ve Ukrayna gibi çatışma merkezleri üzerinde belirginleştiği düşünülürse, Rusya'nın Suriye'deki operasyonları esnasında savaş uçağının düşürülmesi, Türkiye'nin Rusya'nın karşısındaki kutupta yer almayı tercih ettiğini gösterir. Bu da Türkiye'nin geleneksel Batı yanlısı dış politikasının şekil değiştirerek devam ettiği anlamına gelir. Değişen boyut ise, Türkiye'nin Batı yanlısı olmaktan çıkıp, bir Batı gücü olma yolunda ilerlemesidir. Özellikle, Türkiye'nin AB yolunda ilerlemeye başlaması, vize serbestisinin kalkması, fasılların açılma ihtimalinin doğması gibi gelişmeler Türkiye'nin Batı bloğunda bir güç olmaya başladığının göstergesidir diye düşünüyorum. Fakat Türkiye'nin batı bloğu içerisindeki boyutunun değişmesinin değiştirmediği bir gerçek vardır: Türkiye'nin Batı Bloğu içerisinde yer alması. Her ne kadar Türkiye İslam devletleri ile olan bağlarını da eşzamanlı olarak güçlendirmeye çalışsa da, İslam devletlerinin yeni dünya düzeni içerisinde bir blok oluşturma ihtimali, mevcut şartlar altında, mümkün gözükmemektedir. Aynı zamanda, irtibatını güçlendirmeye çalıştığı İslam devletleri de yeni dünya düzeni içerisinde bloklar arası bir tercih yapma ihtiyacı hissetmektedir ve hissedecektir. Rejimlerinin sürekliliği tehdit altında olan ülkelerin dünya düzeni içerisinde bir blok oluşturmaya pek istekli olmaması muhtemeldir. Özellikle, Batı tarafından desteklenen ve Mursi yönetimine karşı duygusal olarak katlanılması mümkün olmayan kararlara ve uygulamalara imza atan Mısır'daki Sisi rejimine karşı somut bir tavır içine girilmemiş olması ayrı bir blok oluşturmama tercihinin bir sonucudur. Dolayısıyla, tercihini bu yönde kullanmış ülkelerle ayrı bir blok oluşturma düşüncesi, Türkiye için bir hayal olmaktan öteye geçemeyecektir. Bununla beraber, DAESH terör örgütünün Müslümanların siyasi zeminde İslam kimliği ile karşılık bulmaya çalışmasının doğal bir sonucu olarak gösterilmesi, İslam kimliği altında bir blok oluşturmaya daha da zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye için en rasyonel seçenek, Türkiye milletinin ve politika yapıcılarının duygularından bağımsız olarak, Batı yanlısı bir tercih yapmak gibi gözükmüş olabilir. Rusya ile yaşanan uçak krizinin Türkiye'nin yaptığı bir tercihin sonucu olduğu varsayımı altında, Türkiye'nin Batı bloğu içerisinde varlık göstermesi dış politikamızın yeni gerçekliği olacaktır. Bu tercihi yapmış bir ülkenin de, Rusya ile gerginliğin artmasına çok fazla önem vermesi de beklenmemelidir. Önem vermemekten kasıt, Türkiye'nin Rusya ile gerginliğin artmasına göz yumması anlamına gelmez, fakat Türkiye'nin Rusya ile ilişkilerini uçak krizi öncesine döndürme girişimlerinde bulunmaması anlamına gelir.

Sonuç

Benim düşüncem, Türkiye'nin üçüncü stratejiyi takip etme ihtimalinin en düşük olduğu yönündedir. Zira dünya düzeninin çift kutuplu ya da çok kutupluluğa doğru sınırlarının belirlendiği varsayımının doğruluğu tartışmalıdır. Bu minvalde, yapılacak analizler ve gerçekleştirilecek politikalar, halihazırda Türkiye'nin bir tercih yaptığından çok, Türkiye'nin bundan sonra bir tercih yapması gerektiği düşüncesine göre şekillendirilmelidir. Suriye krizi, kendi iç dinamiklerinden dünya dinamiklerine doğru izlediği seyirde, birçok sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Suriye'nin Türkiye'nin bir iç meselesi olarak görülmesini sert bir şekilde eleştiren Batı ülkeleri, son dönemde kendi ülkelerine doğru gerçekleşen mülteci akını ile birlikte Suriye'nin kendi iç meselelerine dönüşmesini seyretmektedir. Suriyeli muhalifleri desteklemeyi Suriye'nin iç meselelerine karışmak olarak gören Rusya ve İran, Esed rejiminin yıkılmasını kendi dış politikalarının bir krizi olarak görmekte ve fiilen Suriye'ye askeri operasyonlar düzenlemektedir. Fakat bütün bunlar Suriye'nin iç dinamiklerini dizayn etme

girişimleri iken ve bu girişimler üzerinden Suriye dışı aktörler arasında dolaylı mücadeleler yaşanırken, Türkiye ile Rusya arasındaki uçak krizi, sürecin Suriye iç dinamiklerinden çıkıp, uluslararası dinamiklerin doğrudan belirlenmesine doğru ilerlemesi sonucunu getirmektedir. Yukarıda ortaya konulan stratejiler ise, Türkiye'nin sadece Rusya ile değil, aynı zamanda, Rusya haricindeki diğer taraflarla da yaşanabilecek muhtemel krizler sonucunda izlenebilecek bir strateji yelpazesi ortaya koymaktadır. Bunun da ötesinde bu strateji yelpazesi, sadece Suriye krizinde taraf olan bütün uluslararası aktörlerin birbirlerine karşı izleyebilecekleri stratejilerin genel yelpazesini oluşturma iddiasındadır. Bununla beraber, izlenecek bütün stratejilerin sahada yaşayan insanların hayrına sonuçlanması en temel temennidir.

